।। जय जय रघुवीर समर्थ ।।

स्वाध्याय १०

दशक १९ समास ९

राजकारण निरूपण

१९ व्या दशकातील हा समास आहे. दशकाचे नाव आहे -- शिकवण. लोकसंग्रह करणारा आणि समाजात कार्य करणाऱ्या सर्व महंतांसाठी हा दशक सांगितला आहे. दशक वाचताना जाणवते की या दशकात अनेक ओव्या अशा आहेत की त्या लक्षात ठेवाव्यात, सुविचार म्हणून त्यांचा वापर करता येतो, अर्थ सोपा आहे. या दशकातील हा समास -- राजकारण निरूपण. ज्याला समुदायात मिसळणे आवडते अशा महंतांसाठी हा समास सांगितला आहे. ज्या महंताला समाजात कार्य करायचे त्याच्यासाठी या समासात उत्तम मार्गदर्शन केले आहे. दशक ११ समास ५, राजकारण निरूपण या समासात सर्व महंताना मार्गदर्शन आहे. गमतीत बोलायचे झाले तर दशक ११ समास ५ हा भाग □□□□□□□□ विद्यार्थ्यांसाठी आहे, ते दशक १९ समास ९ हा □□□□ □□□□□□□□□ किंवा □□□□□ □□□□□□□□□□□ करणाऱ्या महंतांसाठी आहे. अजून खोलात राजकारण! तर मग पाहू या ---

श्रीसमर्थ या ठिकाणी एकांताचे महत्व सांगतात. लोकसंग्रह करायचा असला तरी एकांत महत्वाचा! जो ज्ञानी आहे म्हणजे आत्मज्ञानी आहे आणि उदासीन आहे पण लोकसंग्रह करायचा आहे त्यांनी प्रथम एकांत सेवावा. उदासीन म्हणजे अलिप्त वृत्ती असलेला. एकांतात राहिल्याचे फायदे आहेत ते असे की एकांतात शांतपणे विचार करता येतो, सामाजिक स्थितीवर चिंतन करून नक्की कोणती योजना आखावी हे ठरवता येते. लोकांत मिसळल्यावर नाना तऱ्हेची माणसे भेटतात, त्यांचे विचार समजतात. त्यामुळे योजना आखताना या सर्व गोष्टींचा विचार करावा लागतो. ज्याप्रमाणे व्यावसायिकला ताळेबंद मांडावा लागतो, तरच फायदा तोटा समजतो, त्यानुसार आहे हे! जो असा विचार करतो तो मोठा उद्योगपती होतो आणि तसे न वागणारा दिवाळखोर होतो. तसे एकांतात लोकांना पुढे कसे न्यावे, कोणती योजना आखावी आणि कार्यरत असलेली योजना योग्य प्रकारे काम करत आहे ना? नसल्यास कोणते बदल करावेत अशा अनेक गोष्टींवर एकांतात विचार करता येतो. ते काम महंताने करावे.

असे सामाजिक कार्य करताना सतत एकेच ठिकाणी, एकाच समुदायात राहू नये कारण " अतिपरिचयात अवज्ञा । " असे श्रीसमर्थ सांगतात. त्यामुळे फिरते असावे. सतत कार्यरत असावे, आळस टाकावा. श्रीसमर्थ येथे एक मस्त युक्ती सांगतात -- चोर भांडारी करावा । असा विचार तेच करू शकतात. याचा गर्भितार्थ नीट पाहिला की श्रीसमर्थ किती वेगळा विचार करत यांची जाणीव होते आणि समजते ते " समर्थ " का आहेत! चोर भांडारी करावा म्हणजे मनुष्य जरी वाईट वृत्तीचा असला तरी त्याला जवळ करून त्याच्यावर जबाबदारी सोपवावी. जो वाईट वृत्तीचा असतो त्याला समाज जवळ करत नाही, त्याचा राग राग करतो. परंतु परिस्थितिपुढे मनुष्य कधी कधी हतबल होतो आणि वाईट कृत्य करतो, म्हणजे तो मुळात वाईट नसतो. दो आखे बारह हाथ या सिनेमात हेच दाखवले आहे. सावरल्यावर अशी माणसे योग्य मार्गावर येतात. हा विचार या मागील आहे.

यानंतर कधी तरी अतिशय वाईट व्यक्ती भेटतात, त्यांच्याशी संबंध येतो, मग त्यावेळी काय करावे -- जशास तसे आपण म्हणतो तसे आपण वागावे. ओवी ११ आणि १२ येथे हे सांगतात. तुम्ही वाईट वागू नका पण त्या वृत्तीचा दुसरा कोणी समोर उभा करा आणि त्याच्या कडून काम करवून घ्या. कार्य करताना दुसऱ्यावर अवलंबून राहू नये, ते स्वतः करावे. जर अवलंबून राहिले तर कार्यनाश होतो. जरी दुसऱ्यांकडून काम करवून घेतले तरी मुख्य सूत्र स्वतःकडे ठेवावे. कधीकधी गावगुंडांशी संबंध येतो. त्यावेळी घाबरून न जाता त्यांच्याशी दोन हात करावे. त्यांचे रहस्य शोधून काढून त्यांचा बंदोबस्त करून स्वतःची ताकद दाखवून दयावी. समुदायातील दुर्जन माणसे ओळखून ठेवावी. पण त्यांना प्रगट करू नये. त्याना सज्जनासारखे महत्व द्यावे, मोठेपणा द्यावा आणि आपलेसे करून घ्यावे.

या सर्व गोष्टींचा अर्थ असा की प्रत्येक व्यक्तीकडे काहीतरी उत्तम गुण असतो, कोणीही वाईट नसते. तुम्ही त्याचा वापर कसा करून घेता हे महत्वाचे! ते गुण ओळखता यायला हवेत. जो पाथरवट असतो, मूर्ती घडवणार असतो तो पाषाण बरोबर ओळखतो. कशा प्रकारची मूर्ती घडवता येईल याची त्याला समज असते. तो त्याला हवा असलेला आकार देतो व उत्तम मूर्ती घडवतो. हेच कार्य महंत करतो.

घुम्याशी घुमा, मूर्खाशी मूर्ख, धटिंगणाशी धटिंगण, उद्धटाशी उद्धट, भांडखोरपुढे भांडखोर उभा करा पण तुम्ही तसे होऊ नका हे श्रीसमर्थ सांगतात. सगळ्यात महत्वाचे असे की या सर्व राजकारणाची सूत्रे हलवणाऱ्याने कोणाच्या दृष्टीस कधीच पडू नये. अशा प्रकारे उत्तम राजकारण करावे.

।। जय जय रघुवीर समर्थ ।।